

АНОТАЦІЇ

Коняшина І. Б. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців фармацевтів. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 – освітні, педагогічні науки. – Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка. – Кропивницький, 2020.

У дисертаційній роботі, на підставі теоретичного аналізу філософської, соціологічної, культурологічної, медичної та педагогічної літератури, зроблено висновок про те, що проблема формування професійної компетентності з різних наукових позицій завжди цікавила дослідників, але особливої актуальності вона набула останнім часом, що зумовлено трансформаційними процесами у нашій державі. Водночас стає очевидним, що недостатньо уваги приділялося вивченню професійної компетентності майбутніх фармацевтів, розробці її структури та особливостей формування.

У процесі становлення ринкової економіки в Україні на перший план виходить конкурентно спроможний фахівець, відбувається формування нової моделі освіти, виникає потреба у нових підходах до процесу підготовки фахівців фармацевтичної галузі.

Професія фармацевта є соціально важливою, оскільки вона спрямована на збереження, зміцнення здоров'я людей, попередження, профілактику захворювань і має свої характерні особливості.

Одним з основних чинників, що впливають на зміст і технологію підготовки фахівців фармації, є інтеграція вищої освіти у світову систему при збереженні і розвитку досягнень та традицій української системи освіти.

У зв'язку з розвитком фармацевтичної індустрії та становленням фармацевтичного ринку проблема забезпечення якісної професійної підготовки майбутніх фармацевтів у коледжі, формування їх професійної компетентності в умовах сьогодення набуває особливої актуальності.

Професійну підготовку фармацевтів розуміємо як складову системи

ступеневої освіти, яка передбачає оволодіння знаннями, вміннями, навичками, визначеними в галузевому стандарті вищої освіти, необхідними майбутньому фахівцю з метою надання фармацевтичної допомоги і спрямована на максимально повноцінну професійну самореалізацію особистості, зорієнтовану на ринок праці.

Під якістю знань, умінь та навичок розуміємо загальну характеристику результатів навчання, найбільш істотні їх властивості та особливості засвоєння змісту освіти. У свою чергу, зміст освіти визначається як певний обсяг і система наукових знань, практичних умінь та навичок, світоглядних і морально-етичних ідей. Його реалізація передбачає набуття майбутнім фахівцем певних компетенцій, відповідного рівня компетентності з метою задоволення потреб суспільства.

Компетентність у професійній підготовці фармацевта розглядається як інтегрована характеристика особистості фахівця, що містить компетенції та здатність виконувати певні виробничі функції щодо кваліфікованого забезпечення населення лікарськими засобами.

Обґрунтовано, що професійна компетентність майбутнього фахівця фармацевта – якісна, інтегративна, професійно особистісна характеристика, яка містить сукупність політичних, юридичних, етичних, соціально-психологічних, методологічних знань, умінь і навичок, а також когнітивну та креативну підготовленість, творче мислення, вміння приймати правильно найбільш оптимальне рішення, володіти аналітичним і критичним мисленням, розуміти і сприймати точку зору своїх колег.

Професійна компетентність фахівця фармацевта означає єдність теоретичної та практичної готовності до професійної і творчої діяльності, а також характеризує рівень його професіоналізму. Отже, «професіоналізм» розглядаємо як результат організаційної і цілеспрямованої професійної діяльності, що передбачає формування особистості, яка має високий рівень професійної компетентності і здатна продуктивно вирішувати соціальні, професійні й особистісні завдання.

Наукове обґрунтування сутності поняття професійної компетентності пояснюється необхідністю збагатити зміст і структуру професійної компетентності майбутнього фармацевта. У структурі професійної компетентності майбутніх фахівців фармацевтів виокремлюємо такі компоненти: функціональний, соціальний і особистісний. Функціональний компонент професійної компетентності складається з таких складників: професійна компетентність; прогностична компетентність; контрольна компетентність. Соціальна компетентність складається з таких компонентів: комунікативна компетентність; іншомовна комунікативна компетентність; інтеркультурологічна компетентність; компетентність у подоланні конфліктів. До особистісного компонента професійної компетентності фармацевтів належать такі складові: мотиваційно-вольова компетентність; рефлексивна компетентність; морально-духова компетентність; професійно важливі якості.

Обґрунтовано доцільність застосовування компетентнісного підходу в підготовці майбутніх фахівців фармацевтів, оскільки він забезпечується: відображенням у змісті навчання професійно спрямованої структурованої інформації проблемного характеру; професійно обґрунтованим вибором мотивів і цілей навчального процесу у вищому навчальному закладі; виконанням реальних проектних завдань та програм, спрямованих на вдосконалення професійної компетентності майбутніх фахівців фармацевтів.

Застосування компетентнісного підходу у підготовці майбутніх фахівців фармацевтів сприятиме: формуванню професійних знань, умінь і навичок щодо прогностичного бачення результатів праці; розвитку основних психологічних характеристик емоційної інтелігентності спеціаліста; формуванню умінь щодо розв'язання типових і нетипових професійних проблем; особистому внеску в досягнення загальних цілей підприємства чи організації; варіативності, гнучкості, мобільності, готовності до постійного професійного саморозвитку і самовдосконалення.

У ході дослідження з'ясовано, що процес формування професійної компетентності не є спонтанним, а навпаки, цілеспрямованим, систематичним процесом, який закономірно залежить від умов, у яких він відбувається.

Отже, педагогічними умовами доцільно називати ту систему факторів, що допомагають посилити ефективність педагогічного процесу та спроможні вирішити коло проблем у формуванні професійної компетентності майбутніх фахівців фармацевтів. У роботі обгрунтовано педагогічні умови: позитивна мотивація створення ситуації успіху майбутніх фахівців фармацевтів у професійній діяльності; педагогічна підтримка особистісно-професійного саморозвитку майбутніх фармацевтів; забезпечення пріоритету інформаційно-комунікативних технологій у майбутніх фармацевтів.

Навчальний процес необхідно організувати так, щоб забезпечити мотивацію до позитивного навчання. Такий стан досягається шляхом передбачуваних негативних наслідків та умінням подолати психологічні бар'єри, створенням безконфліктного середовища та позитивної навчальної атмосфери, тому рівноправна взаємодія між студентами та викладачем має бути спрямованою на досягнення загального відчуття комфорту в навчанні.

Отже, створена ситуація успіху стає точкою відліку для змін у стосунках з оточуючими та для подальшого вдосконалення майбутнього фахівця, щаблями розвитку особистості. Здобутий у юності заряд оптимізму, підвищує життєву стійкість особистості, загартовує характер, сприяє перетворенню й реалізації духовних сил та формує найціннішу людську якість – стійкість у боротьбі з життєвими труднощами, що, зі свого боку, актуалізує ціннісну спрямованість майбутнього фахівця.

Підготовка майбутніх фахівців фармації на основі особистісно-орієнтованого навчання та ціннісних орієнтацій залежить від низки факторів: дотримання основних принципів навчання сучасної дидактики; особливостей організації навчально-виховного процесу; створення педагогічних умов для саморозвитку, самореалізації та розкриття природних можливостей кожної особистості, а саме: створення особистісно-орієнтованого середовища,

проведення заходів щодо посилення навчально-професійної мотивації, запровадження комплексу особистісно-орієнтованих занять і найголовніше – від професійної компетентності та педагогічної майстерності науково-педагогічних працівників.

Продуктивно володіючи технологіями та інформацією, людина ефективно організовує свою роботу та у майбутньому успішно інтегрується в професійну діяльність. Інформатизація сьогодні розглядається як один із основних шляхів модернізації системи вищої освіти, яка повинна сформувати такий навчальний простір, що забезпечує рівні можливості професійної підготовки для кожного. Отже, застосування інформаційно-комунікативних технологій у контексті інформатизації фармації майбутніми фармацевтами в процесі фахової підготовки суттєво впливає на розвиток професійної компетентності, що сприяє успішній самореалізації майбутнього фахівця.

Показано, що за умови побудови відповідного освітнього процесу, педагогічний моніторинг буде виконувати такі функції: інформаційну, яка забезпечить отримання своєчасної та ґрунтовної інформації про стан сформованості професійної компетентності студентів; спонукальну, яка сприятиме подальшому розвитку; формуючу, що знайде відображення у спланованих і методично обґрунтованих діях, які спрямовані на досягнення високого рівня сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців; корекційну, що передбачає запровадження заходів, головною метою яких буде усунення недоліків, виявлених у процесі формування професійної компетентності майбутніх фахівців фармацевтів.

Освітніми вимогами, що застосовуються до фармацевтів є: врівноваженість, емоційна стабільність, зібраність, гострота сприймання, швидкість реагування, гарна пам'ять, увага і спостережливість, здатність до рефлексії, висока психологічна культура тощо.

Професійна компетентність може бути охарактеризована через ефективність, конструктивність діяльності, що ґрунтується на психологічних

знаннях і вміннях, означає ефективне використання знань та вмінь для вирішення завдань та проблем. Професійна компетентність передбачає використання власного досвіду, суспільно історичного досвіду та досвіду інших людей. У той же час, компетентність передбачає відмову від прямого копіювання чужого досвіду, норм, традицій, зразків, свободу від стереотипів, настанов.

Таким чином, доведено, що професійна компетентність виявляється у поведінці, цінностях, мисленні, моральних принципах, світоглядних установках і є на наш погляд, обов'язковою для працівників аптечних установ.

Грунтуючись на дослідженнях учених щодо вивчення проблеми компетентності, визначено, що професійна компетентність фармацевта є похідним інтегрованої єдності соціально-особистісних, загальнонаукових, інструментальних та професійних компетенцій.

Здійснено експериментальну перевірку педагогічних умов професійної підготовки фармацевтів до професійної діяльності – визначено програму, методику та організацію дослідження, розроблено технологію професійної підготовки майбутніх фармацевтів.

Обґрунтовано, що найбільш ефективними методами формування професійної компетентності майбутніх фахівців фармацевтів є активні та інтерактивні методи навчання, які було реалізовано під час лекційних, практичних занять, шляхом побудови діалогічної взаємодії, аналізу та вирішення ситуацій, що наближені до майбутньої професійної діяльності.

Тому формування у майбутніх фахівців фармацевтів професійних компетентностей та важливих особистісних якостей є професійною характеристикою успішної ефективної професійної діяльності.

Ключові слова: компетенція, компетентність, професійна компетентність, професійна діяльність, компетентнісний підхід, фармацевтична галузь, фахівець фармацевт.

ABSTRACT

Koniashyna I. B. Formation of future pharmacists' professional expertise.

– Qualifying scientific work as a manuscript.

Doctoral thesis by speciality 001 – educational, pedagogical sciences. – Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University. – Kropyvnytskyi, 2020.

In the thesis on the basis of theoretical analysis of pedagogical, sociological, culturological, pharmacological and economic literature we can say that the issue of formation of professional expertise from different scientific views has always interested researchers, but has become particularly important recently due to transformational processes in our country. At the same time, it is evident that studying of future pharmacists' professional expertise and the development of its structure haven't been paid attention to properly.

In the process of introduction of market economy in Ukraine a competent specialist enters the picture, a new model of education is being developed, there arises the need of new approaches to the process of pharmaceutical specialists' training.

The profession of a pharmacist is socially responsible as it is aimed to maintain and strengthen people's health, prevent diseases and has its characteristic features.

One of the main factors to influence the content and the technology of the pharmaceutical specialists' training is integration of the higher education into the world system with preservation and development of achievements and traditions of the Ukrainian higher school.

Due to the development of the pharmaceutical industry and the establishment of pharmaceutical market, the problem of creating pedagogical conditions for qualified professional pharmaceutical specialists' training at the college, forming their professional expertise in the contemporary context becomes topical.

Professional pharmacists' training is understood as a part of the graded education system which implies mastering knowledge, skills, proficiency determined in the industrial standard of higher education necessary for a future

professional to provide pharmaceutical help and aimed at the most complete self-actualization of the personality, oriented towards job market.

Under the quality of knowledge, skills and proficiency we understand general characteristics of the training results, their most substantial qualities and peculiarities of mastering the content of education. The content of education, in its turn, is defined as a certain scope and a system of scientific knowledge, practical skills and proficiency, world outlook and moral-ethic ideas. Its implementation allows for a future specialist's acquisition of certain competencies and an appropriate level of expertise aimed to meet society needs.

Expertise in pharmacist's professional preparation is seen as an integrated peculiarity of the specialist's personality that includes competencies and the ability to perform certain industrial functions connected with qualified provision of medications to the population.

It's reasonable to say that professional expertise of a future pharmaceutical specialist is a high quality, integrative, professionally personalised feature of a specialist which includes a complex of political, juridical, ethic, socio-psychological, methodological knowledge, skills and proficiency as well as cognitive and creative readiness, innovative thinking, searching most optimal solutions, possessing analytical and critical thinking, understanding and acceptance of colleagues' views.

Professional expertise of a pharmaceutical specialist means a combination of theoretical and practical readiness for professional and creative activity, it also describes the level of his/her professionalism. Thus, by "professionalism" we understand a result of organised and goal-oriented activity which assumes formation of a personality who has a high level of expertise and is able for productive solution of social, professional and personal tasks.

Scientific justification of the essence of the notion professional expertise is explained by the necessity to enrich the content and the structure of professional expertise of a future pharmacist. In the structure of professional expertise, we single out such components as functional, social and personal. Functional component of

professional expertise comprises the following elements: professional competency; prognostic competency; controlling competency. Social competency comprises the following components: communicative competency; foreign language competency; intercultural competency; conflicts resolving competency. The personal component of professional expertise includes motivational-willed competency; reflexive competency; moral-spiritual competency; professionally important qualities.

It is stated that the application of competency approach in future pharmaceutical specialists is effective as it is provided by: representation in the content of training of professionally oriented structured information of problematic nature; professionally justified choice of motives and goals of educational process in a higher education institution; fulfilment of actual project tasks and programs aimed to improve professional expertise of the future pharmaceutical specialists.

Applying competency approach in future pharmacists' training will promote: formation of professional knowledge, skills and proficiency as for prognostic vision of the results of work; development of major psychological characteristics of emotional intelligence of specialists; formation of skills for solving typical and atypical professional problems; personal contribution in achieving common purposes of an enterprise or an organization; variability, flexibility, mobility, readiness for permanent professional self-development and self-improvement.

During research work we have learnt that the process of formation of professional expertise is not a spontaneous, but a goal-oriented, systematic process which consistently depends on conditions under which it is happening.

Thus, pedagogical conditions are reasonably defined as a system of factors that help to facilitate the effectiveness of pedagogical process and are able to solve a range of problems in forming professional expertise of future pharmaceutical specialists.

Positive motivation to create a situation of success of future pharmacists in their professional activities; pedagogical support of personal and professional self-development of future pharmacists; ensuring the priority of information and communication technologies in future pharmacists.

The learning process must be organized to provide motivation for positive learning. This state is achieved through the expected negative consequences and the ability to overcome psychological barriers, creating a conflict-free environment and a positive learning atmosphere, so equal interaction between students and a teacher should be aimed at achieving a common sense of comfort in learning.

Thus, the created situation of success becomes a starting point for changes in relationships with others and for further improvement of a future specialist, the stages of personal development. The charge of optimism acquired in youth increases the vitality of the individual, hardens the character, promotes the transformation and realization of spiritual forces and forms the most valuable human quality – resilience in the fight against life's difficulties, which, in turn, actualizes the value orientation of a future specialist.

Training of future pharmacy specialists on the basis of personality-oriented learning and value orientations depends on a number of factors: compliance with the basic principles of teaching modern didactics; characteristic features of the organization of educational process; creation of pedagogical conditions for self-development, self-realization and disclosure of natural opportunities of each person, in particular: creation of the personality-oriented environment, carrying out actions for strengthening educational and professional motivation, introduction of a complex of personality-oriented occupations and most importantly – from professional expertise and pedagogical skill of scientific and pedagogical employees.

Using technologies and information productively, a person effectively organizes his/her work and in the future successfully integrates into professional activities. Today, informatization is considered as one of the major ways to modernize the higher education system, which should form such a learning space that provides equal opportunities for training for everyone. Thus, the usage of information and communication technologies in the context of informatization of pharmacy by future pharmacists in the process of professional training significantly

affects the development of professional expertise, which contributes to the successful self-realization of a future specialist.

With the arrangement of an appropriate pedagogical process provided, pedagogical monitoring will perform the following functions: informational, which will ensure timely and thorough information about the state of formation of students' expertise; motivational, which will promote further development; formative, which will be reflected in the planned and methodologically justified actions, which are aimed at achieving a high level of professional expertise of future professionals; corrective, which implies the introduction of measures, the main purpose of which will be to eliminate the drawbacks identified in the process of forming the professional expertise of future pharmacists.

The professional requirements for pharmacists are: balance, emotional stability, concentration, perceptual acuity, speed of response, good memory, attention and observation, ability to reflect, high psychological culture, etc.

Professional expertise can be characterized by efficiency, constructiveness of activity based on psychological knowledge and skills, means the effective usage of knowledge and skills to fulfill tasks and solve problems. Professional expertise involves usage of personal experience, socio-historical experience and the experience of other people. At the same time, expertise provides for the refusal of direct copying of other people's experience, norms, traditions, patterns, freedom from stereotypes, guidelines.

Thus, professional expertise is manifested in behavior, values, thinking, moral principles, worldviews and is, in our opinion, mandatory for employees of pharmacies.

Based on the research of scientists on the study of the problem of expertise, it is determined that the professional expertise of a pharmacist is a derivative of the integrated unity of socio-personal, general scientific, instrumental and professional competences.

Experimental verification of pedagogical conditions of professional training of pharmacists for professional activity – the program, a technique and the organization

of research are defined, the technology of professional training of future pharmacists is developed.

It is substantiated that the most effective methods of forming professional expertise of future pharmacists are active and interactive teaching methods, which were implemented during lectures, practical classes, by building dialogic interaction, analysis and solving situations close to future professional activity.

Therefore, the formation of future professional pharmacists' professional competencies and professionally important and personal qualities that ensure successful professional activity are integral components.

Key words: competency, competence, professional expertise, professional activity, competency-based approach, pharmaceutical industry, pharmaceutical specialist

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України:

1. Коняшина І. Вплив процесу формування професійних компетентностей фармацевтів на фахову спрямованість до майбутньої професії / І. Б. Коняшина // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. праць / Класичний приват. ун-т. – Запоріжжя, 2017. Випуск 54. – С. 143–148.

2. Коняшина І. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців фармацевтів / І. Б. Коняшина // Молодий вчений: наук. журн. / [редакційна колегія В. Базалій, Г. Балашова, Д. Гриценко та ін.]. – Херсон, 2017. Випуск 10. – С. 453–456.

3. Коняшина І. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців фармацевтів (молодших спеціалістів) / І. Б. Коняшина // Педагогічні науки: зб. наук. праць / Херсон. держ. ун-т. – Херсон, 2017. Випуск LXXVIII Том 2. – С. 146–149.

4. Коняшина І. Професійна компетентність як фактор майбутніх формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців фармацевтів / І. Б. Коняшина // Наукові записки / Ред.кол.: В. Ф. Черкасов, В. В. Радул, Н. С. Савченко та ін. – Вип. 161. – Серія: Педагогічні науки. – Кропивницький: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2018. – 273 с. – С. 205–209.

Статті в закордонних наукових виданнях:

5. Koniashyna I. V. Contents and structure concepts professional competence of future factors of pharmacy / I. V. Koniashyna // Paradigm of knowledge: multidisciplinary Scientific Journal. – Muscat: TK Meganom, LLC, 2019. – №8(26) – P. 69–82.

6. Koniashyna I. V. Development of professional competence of prospective

specialists pharmacists / I. V. Koniashyna // Innovative solutions in modern science: scientific journal. – Dubai: TK Meganom, LLC, 2019. – №11(20). – P. 65–74.

7. Коняшина І. Шляхи формування професійної компетентності майбутніх фахівців фармацевтів / І. Коняшина // Modern science: problems and innovations. – Стокгольм, Швеція, 2020. – С. 373–379.

Тези в матеріалах науково-практичних конференцій:

8. Коняшина І. Компетентність у професійній підготовці фармацевта / І. Коняшина // Актуальні дослідження в соціальній сфері: Збірник тез восьмої Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 17 листопада 2016 р.) / За ред. проф. В. В. Корнещук. – Одеса, 2016. – С. 212–214.

9. Коняшина І. Проблеми фахівців у фармацевтичній галузі / І. Коняшина // Теоретичні та прикладні дослідження в галузі педагогіки, психології та суспільних наук: Збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (м. Кельце, 28–29 грудня 2016 р.) / За ред. проф. М. Адамчик. – Кельце, 2016. – С. 76–78.

10. Коняшина І. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців фармацевтів у медичних коледжах / І. Коняшина // Інноваційні наукові дослідження у сфері педагогіки та соціальної роботи: Збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (м. Сладковічево, 10–11 березня 2017 р.) / За ред. проф. С. Мраз. – Сладковічево, 2017. – С. 128–130.

11. Коняшина І. Вплив позитивної ситуації успіху на формування професійної компетентності майбутніх фахівців фармацевтів (молодших спеціалістів) / І. Коняшина // Актуальні проблеми реформування системи виховання та освіти в Україні: Збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 21–22 квітня 2017 р.) – Львів, 2017. – С. 75–77.

12. Коняшина І. Формування професійної компетентності майбутніх

фахівців фармацевтів (молодших спеціалістів) в умовах глобалізації / І. Коняшина // Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації: Тези XXIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Переяслав-Хмельницький, 2017 р.). – Переяслав-Хмельницький, 2017. – С. 120–123.

13. Коняшина І. Методи формування професійної компетентності майбутніх фахівців фармацевтів / І. Коняшина // Innovative development of science and education: Тези III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Афіни, 2020 р.). – Афіни, 2020. – С. 266–270.